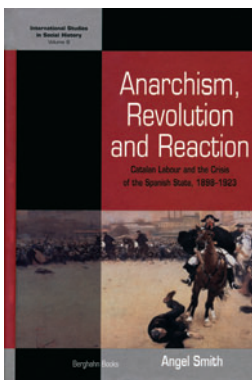


Willie Verhoysen,
historicus

ANGEL SMITH, *Anarchism, Revolution and Reaction. Catalan Labour and the Crisis of the Spanish State, 1898-1923*



ANGEL SMITH,
*Anarchism, Revolution
and Reaction. Catalan
Labour and the Crisis of
the Spanish State, 1898-
1923*, New York/Oxford:
Berghahn Books, 2007,
405 p.
Prijs: € 93,42
Bestellen:
orders@sjakoo.nl

Marxisten als de Britse historicus Eric Hobsbawm stellen dat het anarchisme een pre-industrieel verschijnsel is dat vooral aantrekkingskracht uitoefende op landarbeiders en handwerkslieden, terwijl fabrieksarbeiders het socialisme omhelsden. Deze visie is niet gebaseerd op serieus historisch onderzoek en daarom moet de anarchistische beweging in detail worden bestudeerd, aldus Angel Smith in *Anarchism, Revolution and Reaction*. In zijn boek richt Smith vooral de schijnwerpers op de wisselwerking tussen de opkomende anarchosyndicalistische vakbond Confederación Nacional del Trabajo (CNT) en de reactie van werkgevers en staat.

Het ontstaan van de arbeidersbeweging in Catalonië eind 19e-begin 20e eeuw, is nauw verbonden met de textielnijverheid die destijds de industrie domineerde.¹ Hoewel de industrie deels kleinschalig was en in technologisch opzicht in sommige gebieden achterop lag, bestond er toch een zekere innovatie. Daardoor ontstond, naast de kleine bedrijfjes, een complexe kapitalistische (grootschalige) industrie. De opkomst van de arbeidersklasse, die gepaard ging met de snelle industrialisering, leidde tot een duidelijke stratificatie volgens beroep en geslacht. De werklieden ontwikkelden daarbij een sterke eigenwaarde die niet alleen was gebaseerd op werk, maar ook op buurtrelaties. Deze relaties werden versterkt door de gemeenschappelijke armoede en door het feit dat de arbeiders in een andere cultuur leefden. Ten gevolge daarvan bestond er geen wisselwerking tussen de verschillende klassen, want daarvoor was de sociale afstand tussen arbeiders en ondernemers te groot. Met de industrialisering ontstonden ook de eerste vakbonden in Catalonië en werden de sociale verhoudingen flink door elkaar geschud. De oude strategieën van sociale controle, waarop de werkgevers konden bogen, voldeden niet meer om een radicalisering van de arbeiders tegen te

houden of te beheersen. Feitelijk stonden de Catalaanse werkgevers met lege handen tegenover de nieuwe ontwikkelingen en klampten ze zich angstvallig vast aan oude machtsverhoudingen. Elke wijziging daarvan werd als een inbreuk op hun macht beschouwd, de meesten stonden dan ook extreem vijandig tegenover de vakbonden en wilden het liefst hun macht breken. Tegelijk waren ze erg wantrouwig tegenover elk politiek optreden dat hun autonomie zou beperken.

Zonder visie

Evenals de werkgevers bleek de Spaanse overheid niet in staat om een visie te ontwikkelen op de nieuwe sociale verhoudingen. De Spaanse staat slaagde er dan ook niet in arbeid en kapitaal met elkaar te verzoenen en de nieuwe verhoudingen in collectieve structuren te gieten. Feitelijk schaarden de autoriteiten zich zonder meer achter de werkgevers en kantten zich evenzeer radicaal tegen de vakbonden. Dat leidde tot een vertroebeling van de arbeidsrelaties en tot politieke instabiliteit in het verstedelijkte Catalonië. Dit patroon van sociale vijandigheid bepaalde in sterke mate de ontwikkeling van de Catalaanse vakbonden, want het leidde tot een radicalisering van de arbeiders die door anarchisten beter werd begrepen dan door socialisten. Dat de socialisten in Catalonië nauwelijks een voet aan de grond kregen, wijt Smith vooral aan hun gematigde houding en hun vakbondsbureaucratie.

Door de snelle industrialisering en de opkomst van een radicale arbeidersbeweging na 1898, ontbrandde een strijd tussen de staat en de linkse oppositie om de hegemonie over de civiele samenleving. De onwil van de conservatieve regering om wezenlijke sociale hervormingen door te voeren leidde tot een brede, vooral proletarische, oppositie tegen het regime. In het collectieve protest van de Catalaanse arbeiders nam geweld – directe actie – een belangrijke plaats in. Er bestond immers geen enkele mogelijkheid om via parlementaire weg voor sociale hervormingen te pleiten. Straatprotesten bleken de enige manier om druk uit te oefenen op de industriëlen en de staat. Die zagen dit dan weer als een aanleiding tot hard overheidsoptreden.

Volgens Smith had de anarchosyndicalistische beweging kunnen reageren door de proletarische revolutie aan de kant te zetten en zich te verbinden met andere linkse actoren tegen het conservatieve regime. Het anarchisme koos evenwel voor een radicalere koers. Dat was van wezenlijk belang, want door de dreiging van de opkomende radicale vakbeweging zouden machthebbers en industriëlen in de toekomst drastische maatregelen nemen om de orde en stabiliteit te handhaven.

Vrijwel onmiddellijk na zijn oprichting, in 1910, was de CNT de machtigste vakbond in Catalonië. Hoewel verschillende vakbonden zich niet bij de CNT aansloten, weigerden ze toch de socialistische vakbond *Unión General de Trabajadores* (UGT) te steunen. De CNT slaagde er echter niet in de bedienden te organiseren. Tijdens de laatste jaren van de Eerste Wereldoorlog was de CNT bereid deel te nemen aan een brede beweging tegen het oude conservatieve restauratieregime. Als die brede beweging een basis had gekregen, had deze volgens Smith een pragmatischer koers kunnen varen, waarbij de ontwikkeling van de vakbond centraal was komen te staan en de revolutie zou worden verdaagd. De Spaanse militairen boorden echter elke hoop op hervorming de

grond in, zodat het idee van een revolutie bij de basis van de CNT groeide. Dat leidde tot felle confrontaties met de industriëlen en met het regime. Uit angst voor een sociale revolutie – die nog werd versterkt door de Russische Revolutie – stuurden ook politieke en economische machthebbers aan op de vernietiging van de anarchosyndicalistische organisatie.

Salvador Seguí

Hoewel de CNT aan het einde van de Eerste Wereldoorlog veel aan slagkracht had gewonnen en in staat was de arbeiders in Catalonië massaal te mobiliseren, werd de vakbond toch in het defensief gedwongen. De radicalen binnen die vakbond bepleitten de revolutionaire zaak terwijl de gematigden zoals Salvador Seguí uit tactische overwegingen naar hervormingen streefden. Het plan van Seguí om een machtige vakorganisatie uit te bouwen die de Spaanse arbeidersbeweging zou domineren, vond echter weinig steun bij de massa. Bovendien ebde het revolutionaire elan in Europa na 1918 snel weg en werden de contrarevolutionaire krachten sterker. De gematigde tactiek van Seguí werd door de radicalen en de gewapende groepen ter discussie gesteld. In deze context was het moeilijk de beweging bijeen te houden en een legale ruimte te scheppen waarin de CNT kon opereren. Een van de problemen waarmee Seguí werd geconfronteerd, was dat de beweging nimmer een sterke intellectuele strekking had ontwikkeld om haar beleid politiek te schragen. Dat was zonder meer te wijten aan de woelige omstandigheden na de Eerste Wereldoorlog waardoor elk pragmatisme in de kiem werd gesmoord. De scherpe arbeidsconflicten na de Eerste Wereldoorlog en de daaropvolgende repressie leidden tot een scheuring in de rangen van de anarchosyndicalisten. Een revolutionaire strategie die zich op gewapend verzet baseerde, had er intussen ook navolging gevonden.

De vernietiging van de CNT werd volop gesteund door zakenlieden en middenklasse. Elk overleg voor stabielere arbeidsrelaties werd door hen resoluut van de hand gewezen. Daarin werden ze gesteund door militairen die zich als hoeders van de Spaanse staat beschouwden. De militairen waren ook gekant tegen de liberale democratie omdat de politiek niet in staat was orde en stabiliteit te handhaven. Ze stuurden dan ook aan op een actieve inmenging in de Spaanse politiek. In juni 1923 pleegde Miguel Primo de Rivera, met steun van de koning en de conservatieve Catalanen, een staatsgreep.

Tijdens de dictatuur van Primo de Rivera (1923-1930) bleven de interne tegenstellingen binnen de CNT bedekt, de vakbeweging was immers verboden², maar tijdens de Tweede Republiek (uitgeroepen in 1931) kwamen ze aan de oppervlakte. In dat proces raakte niet alleen de CNT verdeeld, maar verzwakte ook de republiek zelf.

Smith levert met zijn boek een scherpe analyse van de arbeidsverhoudingen in Catalonië begin 20e eeuw. Hij laat duidelijk zien dat de tegenstellingen tussen ondernemers en arbeiders bijzonder vinnig waren. De ondernemers, met in hun kielzog de overheid, kantten zich mordicus tegen elk overleg. De werkgevers en de staat waren op confrontatie gericht. Het was in die omstandigheden dat de CNT, mede dankzij een fa-

lende socialistische beweging, de ruimte kreeg om uit te groeien tot de grootste vakbond in Catalonië. Toch meent Smith dat diezelfde anarchosyndicalistische vakbond medeverantwoordelijk is voor het falen van de Tweede Republiek. Hij stelt dat de CNT, weliswaar onder druk van de omstandigheden, koos voor een radicale en geweldadige weg.³ Feitelijk betreurt Smith dat de gematigde vleugel van de CNT, onder leiding van Seguí, het onderspit dolf. Bij het beschrijven van dat proces vertoont zijn boek toch een tekortkoming, hij plaatst het namelijk onvoldoende in zijn historische (internationale) kader. In verschillende Europese landen worstelden de radicale vakbonden begin 20e eeuw met de vraag over de te volgen (ideologische) richting. Zo was de CNT aanvankelijk een revolutionaire vakbond met verschillende stromingen, die mettertijd opschoof naar het anarchosyndicalisme. Dat proces is al veel eerder trefend beschreven door Antonio Bar in *La CNT en los años rojos*.⁴ Voor de wisselwerking tussen dat ideologische debat en de historische omstandigheden, waarbij de staat en de werkgevers gebrand waren op de vernietiging van de CNT, heeft Smith naar mijn mening onvoldoende oog.

Bovendien waren die historische omstandigheden al van bij het begin ongunstig voor de gematigden in de CNT. Toen in 1907 in Catalonië de directe voorloper van de CNT ontstond, Solidaridad Obrera (wat ook de naam was van het latere dagblad van de anarchosyndicalisten in Barcelona), was de reactie van zowel werkgevers als overheid bijzonder fel.⁵ In 1909 brak in Catalonië een opstand uit nadat de overheid reservisten had opgeroepen voor de zeer onpopulaire oorlog in Spaans Marokko. De opstand werd bloedig neergeslagen en de bekende anarchistische onderwijzer, Francisco Ferrer, werd als moreel verantwoordelijke hiervoor geëxecuteerd. Scherp geformuleerd zou je kunnen stellen dat het de overheid zelf was die, al dan niet op instigatie van de ondernemers, geregeld de lont in het kruiwat stak en elk pragmatisme in de kiem smoorde met haar politiek van confrontatie met de anarchosyndicalisten.

(1) Angel Smith bestudeerde zelf de sociale conflicten en de opkomst van de vakbonden in de Catalaanse textielindustrie. Zie onder meer zijn artikel Social Conflict and Trade-Union Organisation in the Catalan Cotton Textile Industry, 1890-1914. In: *International Review of Social History*, 36(1991)3.

(2) Ondanks de samenwerking van vooraanstaande socialistes zoals Francisco Largo Caballero met het dictatoriale regime, in een poging om de 'open' plaats van de CNT onder de arbeiders in te nemen, slaagde de ondergrondse vakbond erin om zijn aanhang onder de arbeiders te behouden.

(3) Smith onderstreept onvoldoende dat de Tweede Republiek in 1931 ook door anarchisten enthousiast werd begroet, maar

dat die zich al snel bekocht voelden omdat de republikeinse regering onvoldoende hervormingen doorvoerde. Het vertrouwen van de anarchisten in de republikeinse overheid raakte helemaal zoek toen de regering een opstand van straatarme landarbeiders in Casas Viejas in 1933 bijzonder hardhandig liet neerslaan.

(4) A. BAR, *La CNT en los años rojos*, Madrid: Akal, 1981, 831 p.

(5) X. CUADRAT, *Socialismo y anarquismo en Cataluña (1899-1911), Los orígenes de la CNT*, Madrid: Ediciones de la Revista de Trabajo, 1976, 682 p. Cuadrat wijst er in zijn boek eveneens op dat de Solidaridad Obrera, en later de CNT, aanvankelijk een revolutionaire vakbeweging was in de traditie van de Franse CGT en nog geen uitgesproken anarchosyndicalistische vakbond.